

# THAI-CAMBODIAN BORDER COMMUNITY OF CHANTHABURI PROVINCE AND DEVELOPMENT WITHIN ASEAN ECONOMICS COMMUNITY TREND

Ampa Kaewkumkong<sup>1\*</sup>

<sup>1</sup>Institute of East Asian Studies, Thammasat University, Rangsit Center,  
Pratumthani 12121, Thailand

## ABSTRACT

The purpose of this research article was to demonstrate the movement of development in Thai-Cambodian border community situated in Chanthaburi province. Data was collected from documents, field research and in-depth interviews. The research took place from October 2011 to August 2013. The data was analyzed by the method of content analysis and descriptive analysis. The study showed that there were sectors which were enthusiastic about economic developing activities, as a result of the preparation for the ASEAN Economic Community which was scheduled to begin in 2015, with leading role by the local private sectors and with support from central, provincial and local governments, as well as positive progression towards the expansion of co operation in developing border area in Cambodia, which Cambodian government had highlighted in order to enhance Cambodians' quality of life. However, this research proposed the sustainability of good relationship between Thai-Cambodian borderline communities, the increase in socio-cultural development plans concurrent with economic development and the promotion of increasing public's participation in area development.

**Keywords:** Thai-Cambodian border community, Chanthaburi Province, trend, ASEAN economics community

---

\*Corresponding author: E-mail address: [offchula@hotmail.com](mailto:offchula@hotmail.com)

# ชุมชนชายแดนไทย-กัมพูชาด้านจันทบุรีกับการพัฒนาในกระแส การเตรียมความพร้อมสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

อำพา แก้วกำกั๋ง<sup>1</sup>

<sup>1</sup>สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต, ปทุมธานี 12121, ประเทศไทย

## บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ต้องการนำเสนอความเคลื่อนไหวของการพัฒนาพื้นที่ชุมชนชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดจันทบุรี โดยใช้การศึกษาจากเอกสารร่วมกับการสำรวจภาคสนาม และการสัมภาษณ์ ในช่วงเดือนตุลาคม 2554- สิงหาคม 2556 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา และนำเสนอรายงานในลักษณะพรรณนาวิเคราะห์ ผลการศึกษาพบว่า ภาคส่วนต่างๆ ในพื้นที่ที่มีความกระตือรือร้นต่อกิจกรรมการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นผลมาจากการความเตรียมรองรับการเปิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนในปี พ.ศ. 2558 โดยภาคเอกชนในพื้นที่มีบทบาทนำ และได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐทั้งในท้องถิ่น ส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค ตลอดจนพัฒนาการในทิศทางที่ดีต่อการขยายความร่วมมือการพัฒนาพื้นที่ชายแดนในฝั่งกัมพูชาซึ่งรัฐบาลกัมพูชาได้ให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนกัมพูชา ข้อเสนอจากการศึกษาคือ การสร้างไว้ซึ่งความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างชุมชนชายแดนไทยกับกัมพูชา การเพิ่มแผนงานพัฒนาสังคม และวัฒนธรรมควบคู่กันไปกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ และให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่ให้มากขึ้น

**คำสำคัญ:** ชุมชนชายแดนไทย-กัมพูชา, จังหวัดจันทบุรี, ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

## ความนำ

จังหวัดจันทบุรีมีอาณาเขตติดต่อกับประเทศกัมพูชา ด้านตะวันออกในพื้นที่จังหวัดพระตะบองและจังหวัดไพลินเป็นระยะทาง 86 กิโลเมตร แนวพรมแดนส่วนใหญ่เป็นคลอง ลำห้วย สันปันน้ำของเทือกเขาบรรทัด และหลักเขตจำนวน 17 หลัก (วัชรินทร์ ชงศิริ, 2547) พื้นที่นี้มีช่องผ่านแดนที่มีการติดต่อค้าขาย และเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของประชาชนทั้งสองฝั่งทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคมมานานจนกระทั่ง พ.ศ. 2540 จึงได้เริ่มเปิดเป็นจุดผ่อนปรน และการสัญจรไปมาของบุคคลและยานพาหนะอย่างเป็นทางการ บางจุดต่อมาได้ยกระดับเป็นจุดผ่านแดนถาวร (ตรวจคนเข้าเมืองจังหวัดจันทบุรี(ก), 2555) ปัจจุบันพื้นที่ชายแดนจันทบุรีซึ่งครอบคลุมอำเภอโป่งน้ำร้อนและอำเภอสอยดาวมีจุดผ่านแดนถาวร 2 แห่งที่บ้านแหลมและบ้านฝักกาด และจุดผ่อนปรนการค้าซึ่งเป็นจุดที่มีปฏิสัมพันธ์

ทางการค้าขายของชาวบ้าน มีการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้า การไปมาหาสู่เยี่ยมญาติ และการพึ่งพาอาศัยกันในวิถีชีวิต 3 แห่งที่บ้านซันตารี บ้านสวนส้ม และบ้านบึงขนงล่าง

จากอดีตประชาชนในพื้นที่มีความสัมพันธ์กันมาช้านานทางสังคมวัฒนธรรมในวิถีชีวิต ในด้านเศรษฐกิจก็มีการติดต่อแลกเปลี่ยนสินค้าและกิจกรรมการค้าขาย หากในปัจจุบันได้มีการมุ่งเน้นพัฒนาการเปิดพื้นที่ชายแดนให้เป็นประตูการเคลื่อนย้ายทางการค้า การลงทุน และการท่องเที่ยวภายใต้กระแสการรวมกลุ่มเป็นประชาคมอาเซียนในปลายปี พ.ศ. 2558 นี้ทำให้พื้นที่ชายแดนจันทบุรีมีกิจกรรมการเสริมสร้างความสัมพันธ์ และความร่วมมือระหว่างประเทศในรูปแบบต่างๆ ทางเศรษฐกิจและสังคม ที่นับวันจะได้รับการส่งเสริมเพิ่มมากขึ้นจากภาครัฐส่วนกลาง ท้องถิ่น ภาคเอกชน รวมถึงประชาชนในพื้นที่ ทั้งที่เป็นทางการและอย่างไม่เป็นทางการ โดยในพื้นที่นี้ในระดับ

มหภาคมีจุดเด่นความร่วมมือ ในส่วนของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน มีหัวใจสำคัญอยู่ที่การเชื่อมโยงระหว่างกันในอาเซียน (ASEAN Connectivity) ส่วนในระดับหน่วยย่อยประชาชนตามแนวชายแดนของสองพื้นที่มีประวัติศาสตร์การพัฒนาความสัมพันธ์ต่อกันด้านเศรษฐกิจและสังคมวัฒนธรรมมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน

ในบทความนี้ จึงต้องการนำเสนอผลจากการศึกษาวิจัยจากเอกสารร่วมกับการศึกษาภาคสนามในการพัฒนาพื้นที่ชายแดนจันทบุรี และการดำเนินความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องทางเศรษฐกิจผ่านกิจกรรมความร่วมมือและการพึ่งพาอาศัยกันที่ทุกฝ่ายได้พยายามสร้างให้เกิดขึ้นทั้งเพื่อการพัฒนาในพื้นที่เอง และเพื่อการพัฒนาให้ชายแดนเป็นพื้นที่สำคัญต่อการมุ่งสู่ความเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน พร้อมกับการนำเสนอข้อสังเกต และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อการพัฒนาพื้นที่ชายแดนจากการศึกษาในครั้งนี้ โดยเฉพาะในระดับชุมชนที่มีความเป็นไปได้ต่อการนำไปปฏิบัติ รวมถึงการพัฒนาความเชื่อมโยงระหว่างกันในพื้นที่แม่บทเกี่ยวกับ ASEAN Connectivity ด้วย

### กรอบแนวคิดการศึกษา

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงพื้นที่ด้านสถานะเศรษฐกิจสังคมของชุมชน ซึ่งเกี่ยวข้องกับมิติสนักการพัฒนาชายแดนในกระแสการเปลี่ยนแปลงในภูมิภาคพร้อมกับกรอบนโยบายการพัฒนาพื้นที่ชายแดนของไทยที่ต้องการให้เป็นประตูสู่การค้า การลงทุน การท่องเที่ยว ตลอดจนการเคลื่อนย้ายสิ่งต่างๆ โดยเสรี เพื่อการเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนในปี พ.ศ. 2558 ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้ประยุกต์ใช้แนวคิด 2 เรื่อง มาเป็นกรอบในการศึกษา ซึ่งสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

#### 1. มิติสนักการพัฒนาชายแดนในกระแสการเปลี่ยนแปลงในภูมิภาค

การพัฒนาชายแดนได้รับความสนใจมากขึ้นภายใต้มิติสนักที่นำไปสู่การเชื่อมโยงระหว่างรัฐ ซึ่งมีเป้าหมายสู่การผนวกรวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในภูมิภาค (Regionalization) ดังเห็นได้จากการประชุมวิชาการครั้งที่ 3 ของเครือข่ายการศึกษาพื้นที่พรมแดนแห่งเอเชีย (Asian Borderlands Research Network) เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ.

2555 ณ ประเทศสิงคโปร์ กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงในเชิงมหภาคได้ส่งผลต่อการโยกย้ายถิ่นฐานและกิจกรรมข้ามแดนต่างๆ ซึ่งมีประเด็นที่เกี่ยวข้องคือ การเชื่อมโยง (Connections) จุดเชื่อมต่อ (Corridors) และสำนัชุมชน (Communities) โดยได้ชี้ให้เห็นว่าการเกิดขึ้นของกิจกรรมทางเศรษฐกิจหรือการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและการเมืองในระดับนโยบายมหภาคจำเป็นต้องมีการพิจารณาพื้นที่บริเวณรอยต่อหรือชายแดน (Border) ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจผลกระทบอันเนื่องมาจากความเปลี่ยนแปลงได้ และการศึกษาเมืองชายแดนอันเป็นพื้นที่รอยต่อของรัฐหรือพื้นที่ชายแดน คือจุดที่จะสังเกตความเปลี่ยนแปลงในเชิงมหภาคได้ชัดเจน ขณะที่ Khamkhun (2008) ได้สรุปมิติสนักของพื้นที่ชายแดนได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่

1. เส้นเขตแดนในฐานะอุปสรรค (Barrier) เป็นมิติสนักทางการเมืองซึ่งมีความสัมพันธ์โดยตรงต่อความมั่นคงทางอำนาจของศูนย์กลาง ความสัมพันธ์เช่นนี้มักเกิดขึ้นในพื้นที่ซึ่งเส้นเขตแดนมีผลกระทบต่ออธิปไตยของรัฐ เป็นพื้นที่ปฏิบัติการทางทหาร และสามารถนำไปสู่ความขัดแย้ง เกิดปัญหากระทบกระทั่งกันตามแนวชายแดนระหว่างรัฐได้

2. เส้นเขตแดนในฐานะจุดหมายร่วม (Destination) เป็นมิติสนักทางเศรษฐกิจซึ่งมีความสัมพันธ์โดยตรงต่อการแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการ ความสัมพันธ์เช่นนี้มักเกิดขึ้นในพื้นที่ซึ่งเส้นเขตแดนถูกลดความสำคัญลงหลังจากรัฐที่อยู่ติดกันสามารถบรรลุข้อตกลงระหว่างกันได้ เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจได้

3. เส้นเขตแดนในฐานะพื้นที่พัฒนา (Modifier) เป็นมิติสนักทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นผลมาจากการคลี่คลายปัญหาทางการเมืองระหว่างรัฐ และเป็นผลสืบเนื่องจากกลไกทางเศรษฐกิจที่เจริญเติบโตมากขึ้น ทำให้พื้นที่ชายแดนได้รับการพัฒนาเพื่อรองรับการขยายตัวของชุมชนตามแนวชายแดนของทั้งสองรัฐ

มิติสนักทั้ง 3 ประเภท จะเกิดขึ้นได้นั้นขึ้นอยู่กับความจำเป็น และเหตุปัจจัยทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมที่รัฐจะให้ความหมายและดำเนินการให้เกิดขึ้น ซึ่งในกรณีพื้นที่ชายแดนไทย-กัมพูชา ประกฏว่ามีมิติสนักทั้ง

3 ประเภท เกิดขึ้นตลอดแนวชายแดนที่มีความยาวกว่า 800 กิโลเมตร ตามจุดผ่านแดนฯ และจุดผ่อนปรนฯ ต่างๆ ระหว่างไทยกับกัมพูชา

## 2. กรอบนโยบายการพัฒนาชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดจันทบุรี

พื้นที่ชายแดนทำหน้าที่เป็นทั้งประตูการค้า การคมนาคมขนส่ง และประตูเชื่อมโยงการท่องเที่ยวไปสู่ประเทศเพื่อนบ้านหรือในภูมิภาคอื่นๆ หรืออีกนัยหนึ่งเมืองชายแดนทำหน้าที่เป็นทั้งเมืองผลิตสินค้าเมืองรับส่งสินค้าเมืองท่องเที่ยว และเมืองบริการที่ค่อนข้างสมบูรณ์ในตัวเองที่จะเชื่อมโยงไปสู่ประเทศอื่นๆ โดยมีเมืองในพื้นที่ตอนในทำหน้าที่เป็นเมืองสนับสนุน เพื่อให้เมืองชายแดนสามารถทำหน้าที่ได้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ไทยจึงมีแนวนโยบายส่งเสริมการพัฒนาพื้นที่ชายแดน ทั้งที่ปรากฏอยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และนโยบายขยายการพัฒนาประเทศของรัฐบาล อันเป็นที่มาของการเกิดความร่วมมือต่างๆ ของไทยกับประเทศเพื่อนบ้านผ่านกลไกการใช้พื้นที่ชายแดน โดยเฉพาะการจัดระบบเศรษฐกิจตามแนวชายแดน (Economic Cooperation Strategy) เพื่อเสริมสร้างศักยภาพพื้นที่ชายแดนไทยและเพื่อนบ้านให้รองรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่หลากหลายและมีประสิทธิภาพ ทั้งอุตสาหกรรม เกษตรกรรม และการใช้แรงงาน โดยนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจในห้วงที่ผ่านมาสู่การเตรียมเป็นประชาคมอาเซียน ได้แก่

นโยบายรัฐบาล ในสมัยนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ซึ่งแถลงเมื่อวันที่ 23 สิงหาคม พ.ศ. 2554 มีนโยบายที่สำคัญ ได้แก่ (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2554) เร่งฟื้นฟูความสัมพันธ์และพัฒนาความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านเพื่อสนับสนุนการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในภูมิภาคร่วมกัน โดยเฉพาะการแก้ไขปัญหากระทบกระทั่งตามแนวพรมแดน และดำเนินการตามข้อผูกพันในการรวมตัวเป็นประชาคมอาเซียนในปี พ.ศ. 2558 ทั้งในมิติเศรษฐกิจ สังคม และความมั่นคง ตลอดจนการเชื่อมโยงเส้นทางคมนาคมขนส่งภายในและภายนอกภูมิภาค การส่งเสริมความร่วมมือเพื่อปราบปรามอาชญากรรมข้ามชาติ และยาเสพติด การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจ เร่งจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษบริเวณพื้นที่จังหวัดชายแดนที่มีศักยภาพเพื่อส่งเสริมการค้า การตลาด การลงทุน การจ้างงาน และการใช้วัตถุดิบ

จากประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งเป็นการใช้ประโยชน์จากความเชื่อมโยงด้านคมนาคมขนส่งของภูมิภาคอาเซียนและนโยบายโครงสร้างพื้นฐาน

นอกจากนี้ ยังมีแผนพัฒนาการใช้ประโยชน์จากโครงข่ายคมนาคมขนส่งในภูมิภาคอาเซียน และอนุภูมิภาคให้เป็นประโยชน์ต่อการขยายฐานเศรษฐกิจทั้งการผลิตและการลงทุน โดยจะพัฒนาจังหวัดและกลุ่มจังหวัดที่อยู่ตามแนวระเบียงเศรษฐกิจและเมืองชายแดน พร้อมกับเร่งส่งเสริมและพัฒนาความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน โดยส่งเสริมความร่วมมือทั้งภาครัฐ เอกชน ประชาชน และสื่อมวลชน เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจอันดีและความใกล้ชิดระหว่างกัน อันจะนำไปสู่การขยายความร่วมมือทางเศรษฐกิจ การค้า การลงทุน การส่งเสริมการท่องเที่ยว การขยายการคมนาคมขนส่ง และความร่วมมือด้านอื่นๆ ภายใต้กรอบความร่วมมืออนุภูมิภาคเพื่อส่งเสริมความเป็นเพื่อนบ้านที่ดีต่อกัน

การสร้างความสัมพันธ์นั้นดำเนินการเพื่อความสงบสุข สันติภาพ และความมั่นคงของชายแดน แยกประเด็นขัดแย้งออกจากความร่วมมือ การขับเคลื่อนกลไกทวิภาคีอื่นๆ เช่น การประชุมคณะกรรมาธิการชายแดน โครงการเปิดด่านเพิ่ม กระจับความเป็นหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ การดำเนินการตามความตกลง ACMECS Single Visa ซึ่งเป็นโครงการนำร่องของไทยกับกัมพูชา สนับสนุนการค้าชายแดน พัฒนาการค้าชายแดนและการลงทุนของไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน จัดประชุมและสัมมนาให้ความรู้ข้อมูลกฎระเบียบการค้าการลงทุน สิทธิพิเศษทางการค้ากับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ผู้ประกอบการ อุปสรรคการค้าตามแนวชายแดนไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน การจับคู่เจรจาธุรกิจ (Business Matching) การยกระดับจุดผ่านแดนถาวรและด่านสากล การจัดตั้งตลาดชายแดน บริเวณจุดผ่านแดนสำคัญ การจัดกิจกรรมการส่งเสริมการค้าการลงทุนภายใต้โครงการบ้านพี่เมืองน้อง และการประชุมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องภายใต้กรอบทวิภาคี

สำหรับความร่วมมือระหว่างประเทศอาเซียน มีการเตรียมความพร้อมของไทยในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนด้วยการบูรณาการกลุ่มจังหวัด ที่ให้ความสำคัญกับพื้นที่จังหวัดชายแดน เขตเศรษฐกิจพิเศษ และพื้นที่ที่มี

ศักยภาพในการเติบโต เพื่อส่งเสริมการขยายตัว ได้ริเริ่มโครงการเพิ่มประสิทธิภาพการให้บริการเพื่อรองรับประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community: AEC) ที่อยู่ระหว่างการจัดตั้งสำนักงานการค้าต่างประเทศในส่วนภูมิภาค (สศค.) เพิ่ม 3 แห่ง คือ มุกดาหาร ตาก และศรีสะเกษ (จากเดิมมี 6 แห่ง ในเชียงใหม่ ชลบุรี สระแก้ว หนองคาย เชียงราย และหาดใหญ่)

**แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559)** มียุทธศาสตร์การสร้างเชื่อมโยงกับประเทศในภูมิภาคเพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม เพื่อเพิ่มมูลค่าการค้าชายแดนและการลงทุนโดยตรงของไทยในประเทศเพื่อนบ้าน มีแนวทางการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง คือ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2555) มุ่งพัฒนาบริการขนส่งและโลจิสติกส์ที่มีประสิทธิภาพและได้มาตรฐานสากล เชื่อมโยงการพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวพื้นที่ชายแดน/เขตเศรษฐกิจชายแดน พัฒนาด่านศุลกากรชายแดน ศูนย์เศรษฐกิจชายแดน ให้มีศูนย์ประสานงานระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้านบริเวณเมืองชายแดนที่สำคัญ มุ่งพัฒนาเขตเศรษฐกิจชายแดนและเมืองชายแดนให้มีบทบาทการเป็นประตูเชื่อมโยงเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้าน สนับสนุนการพัฒนาการค้าการลงทุน การท่องเที่ยว มีแผนบูรณาการการบริหารจัดการและพัฒนาแรงงานเพื่อการใช้ประโยชน์ร่วมกัน และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานตามแผนแม่บทการเชื่อมโยงระหว่างกันในอาเซียน และยุทธศาสตร์ในภาพรวมอื่นๆ

ทั้งนี้ ได้มุ่งเน้นส่งเสริมผู้ประกอบการไทยขยายการลงทุนไปสู่ประเทศเพื่อนบ้าน โดยสร้างตราสัญลักษณ์สร้างเครือข่ายธุรกิจในแต่ละประเทศ สนับสนุนด้านสินเชื่อให้ความรู้การจัดตั้งธุรกิจและการเข้าสู่ตลาดต่างประเทศ จัดตั้งหอการค้าและสมาคมธุรกิจเอกชนไทยในต่างประเทศ จัดตั้งเวทีประสานงานระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน ควบคู่กับสภาธุรกิจของกรอบความร่วมมืออนุภูมิภาค และศูนย์ประสานงานระดับท้องถิ่นกับประเทศเพื่อนบ้านบริเวณชายแดน การส่งเสริมให้ผู้ประกอบการและผู้ส่งออกไทยใช้สิทธิพิเศษทางการค้าตามข้อตกลงทางการค้าต่างๆ

นอกจากนี้ ให้มีการพัฒนาศักยภาพและความพร้อมในการป้องกันและแก้ปัญหาข้ามชาติเพื่อลด

ผลกระทบจากการเปิดเสรี และสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ควบคู่ไปกับการปรับปรุงระบบการเข้าเมือง การจัดระเบียบชายแดน การจัดระบบแรงงานต่างด้าว รวมถึงสนับสนุนกลไกการพัฒนาในระดับพื้นที่แบบบูรณาการ และความร่วมมือกับภาคเอกชนเพื่อแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจ รวมทั้งหน่วยงานด้านความมั่นคงในพื้นที่ที่มีการพัฒนายุทธศาสตร์ปรับโครงสร้างเศรษฐกิจสู่การเติบโตอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน ในประเด็นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบโลจิสติกส์ ซึ่งมีแผนยกระดับประสิทธิภาพของกระบวนการอำนวยความสะดวกทางการค้า การขนส่งสินค้าผ่านแดนและข้ามแดน เช่น พัฒนาระบบ National Single Window ศูนย์กระจายสินค้าและด่านการค้าชายแดน เป็นต้น

**แผนพัฒนาจังหวัดจันทบุรี พ.ศ. 2553-2556** แผนดำเนินการพัฒนาชายแดน เช่น การสร้างตลาดใหม่รองรับสินค้าในประเทศกัมพูชาและเวียดนาม และการพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการค้าและการท่องเที่ยวชายแดน โดยในแผนมีโครงการพัฒนา 477 โครงการ จากงบประมาณของจังหวัด งบส่วนกลาง และงบท้องถิ่น การพัฒนาพื้นที่ชายแดนเกี่ยวข้องกับยุทธศาสตร์เสริมสร้างศักยภาพการแข่งขัน และยุทธศาสตร์พัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งมีโครงการ/กิจกรรมในพื้นที่อำเภอชายแดนประมาณ 80 โครงการ คิดเป็นประมาณร้อยละ 17 ของโครงการพัฒนาในจังหวัด โดยส่วนใหญ่เป็นโครงการพัฒนาเพื่อส่งเสริมด้านเศรษฐกิจเพื่อกระตุ้นการค้าชายแดน ทั้งการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การพัฒนาระบบและกลไกสนับสนุนการค้าการลงทุน การท่องเที่ยวชายแดน และมีการพัฒนาเพื่อส่งเสริมการประกอบอาชีพการเกษตร เช่น การชลประทาน ส่วนการพัฒนาสังคมซึ่งมีน้อยกว่า ได้แก่ โครงการด้านสาธารณสุข การศึกษา ฝึกอบรม การสาธารณสุข ซึ่งจะช่วยส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ชายแดน และส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีของชุมชนฝั่งไทยกับฝั่งกัมพูชา นอกจากนี้ ในปี พ.ศ. 2554 ได้มีการจัดทำโครงการเพื่อตอบสนองกลยุทธ์ส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรภาครัฐและเอกชนให้เป็นผู้เชี่ยวชาญ (โครงการของกระทรวง/กรม) คือ โครงการบริการทางวิชาการของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี เป้าหมายคือนักศึกษา ประชาชน ได้รับการพัฒนาศักยภาพด้านภาษา

ต่างประเทศ ได้แก่ ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน และภาษาเขมร เพื่อการติดต่อสื่อสารและการธุรกิจ โดยจัดบริการฝึกอบรมหลักสูตรละ 100 คน (สำนักงานจังหวัดจันทบุรี, 2552)

ดังได้กล่าวมา จะเห็นว่าการพัฒนาพื้นที่ชายแดนนับว่ามีความสำคัญต่อการพัฒนาจังหวัดจันทบุรี ดังเมื่อได้มีการจัดลำดับความสำคัญของโครงการทั้งหมดในปี พ.ศ. 2554 จะพบว่าโครงการพัฒนาพื้นที่ชายแดนอยู่ในลำดับความสำคัญที่ 15, 22, 45 และ 48 จากทั้งหมดจำนวน 64 โครงการ ได้แก่ โครงการสนับสนุนการเพิ่มมูลค่าการค้าชายแดน การลงทุน และการท่องเที่ยว โครงการเสริมสร้างสุขภาพควบคุมโรคภัยสุขภาพพื้นที่ชายแดน และกลุ่มแรงงานต่างด้าว โครงการปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกบริการนักท่องเที่ยว จำนวน 2 หลัง บริเวณเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสะอียด และโครงการพัฒนาศูนย์การค้าและท่องเที่ยวชายแดนไทย-กัมพูชา ตามลำดับ และนอกจากโครงการในแผนพัฒนาของจังหวัดแล้ว ยังมีโครงการ/กิจกรรมการพัฒนาในพื้นที่ชายแดนที่ได้รับเริ่มโดยภาคเอกชนที่เกิดขึ้นในวาระต่างๆ ซึ่งดำเนินการร่วมกับภาคเอกชนด้วยกัน หรือร่วมกับรัฐบาล องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคประชาชน ดังเช่น กิจกรรม “งานมหัศจรรย์การค้าชายแดน (ถนนคนเดิน 3 แผ่นดิน) ซึ่งได้จัดติดต่อกันมาทุกปีตั้งแต่ปี พ.ศ. 2553 หรือกิจกรรมสามสัมพันธ์ชายแดนในวาระพิเศษต่างๆ เช่น พิธีรดน้ำดำหัวเนื่องในวันสงกรานต์ หรืองานแข่งขันกีฬาของอำเภอชายแดน เป็นต้น

## วิธีการศึกษา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวิธีการศึกษาข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสาร (Documentary Research) ร่วมกับข้อมูลปฐมภูมิจากการสำรวจภาคสนาม (Field Work) และการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง (In-depth Interview) โดยลงพื้นที่ศึกษา 4 ครั้ง ได้แก่

**ครั้งที่ 1** วันที่ 8-10 มิถุนายน พ.ศ. 2555 ศึกษาและสำรวจพื้นที่ชายแดนบ้านแหลม บ้านผักกาด ชายแดนฝั่งกัมพูชาในจังหวัดพระตะบอง และจังหวัดไพลิน และสัมภาษณ์ 1) ดร. อนุชานดา กิตติสุวัฒนา เลขาธิการสมาคมการค้าและการท่องเที่ยวชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดจันทบุรี 2) Mr. NEANG CHANTHARA, Vice Secretarial

of Provincial Hall responsible of Land, Chief Investment officer, and Assistant's Governor Battambang Province และ 3) Mr. Song Vansak ผู้ประกอบอาชีพรถรับจ้างนำเที่ยวจังหวัดไพลิน

**ครั้งที่ 2** วันที่ 22-28 ธันวาคม พ.ศ. 2555 ศึกษาพื้นที่ชายแดนบ้านบึงขงล่าง และชุมชนฝั่งกัมพูชา พร้อมกับสังเกตการณ์กิจกรรม “งานมหัศจรรย์การค้าชายแดน (ถนนคนเดิน 3 แผ่นดิน) ระหว่างวันที่ 23-27 ธันวาคม พ.ศ. 2555 ซึ่งจัดขึ้นติดต่อกันเป็นปีที่ 3 และสัมภาษณ์ 1) นายปราโมช ร่วมสุข กรรมการหอการค้ากลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 2) คณะเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี และอดีตรองประธานหอการค้าจังหวัดจันทบุรี 2) พ.ต.ท. พรรณศักดิ์ วัชรวิบูลย์สวัสดิ์ สารวัตรใหญ่ตรวจคนเข้าเมือง จังหวัดจันทบุรี 3) นายมงคล เลิศพรทิพย์ ปลัดฝ่ายความมั่นคง อำเภอโป่งน้ำร้อน 4) ด.ท. ชัยยันต์ คำหอม ตรวจคนเข้าเมืองประจำด่านถาวรบ้านแหลม และ 5) นายเรวัต ศิริตันดี และนางสุวรรณดี เดียวตระกูลชัย นักวิชาการศุลกากร จันทบุรี

**ครั้งที่ 3** วันที่ 27-30 พฤษภาคม พ.ศ. 2556 ศึกษาพื้นที่ชายแดนบ้านสวนส้ม และสัมภาษณ์ 1) หน่วยงานฝ่ายความมั่นคง ได้แก่ ทหารผู้รับผิดชอบงานกิจการพลเรือนชายแดน ในสังกัดกองบัญชาการป้องกันชายแดนจันทบุรีและตราด ได้แก่ น.อ.สมาน เสริมสกุล (ศูนย์จัดระบบป้องกันเพื่อจัดระเบียบพื้นที่ชายแดนจันทบุรี) น.ท. อาทิตย์ สุทธิธรรม (หน่วยเฉพาะกิจนาวิกโยธินจันทบุรี) และ ร.อ.พิทักษ์ มีไชย (ศูนย์ปฏิบัติการพิเศษที่ 61) 2) ฝ่ายการปกครองท้องถิ่น นายวันชัย ชำเกิด นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลคลองใหญ่ อำเภอโป่งน้ำร้อน 3) ภาคธุรกิจ ดร.อิสริวดี ตั้งเกียรติ นายกสมาคมการค้าและการท่องเที่ยวชายแดนไทย-กัมพูชา จันทบุรี และประธานคณะบริหารในเครือดราโก้กรุ๊ป

**ครั้งที่ 4** วันที่ 27-28 มิถุนายน พ.ศ. 2556 ศึกษาพื้นที่ชายแดนบ้านซันตารี และสัมภาษณ์นายประจักษ์ ดันชัย ปลัดฝ่ายความมั่นคง อำเภอสะอียด

เครื่องมือที่ใช้ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง แบบสังเกต และการบันทึกภาพ-บันทึกเสียง มีวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลโดยหลังจากได้ข้อมูลมาครบ

จะทำการตรวจสอบข้อมูลสามเส้า (Data Triangulation) ที่มาจากแหล่งต่างกัน แล้วนำมาวิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และนำเสนอเชิงพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

## พื้นที่ภูมิหลังประวัติศาสตร์เศรษฐกิจสังคมในพื้นที่ชายแดนจันทบุรี

การทำความเข้าใจปรากฏการณ์ความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ชายแดนจันทบุรีที่เชื่อมต่อกับประเทศกัมพูชาในบริบทพื้นที่ทั้งมิติทางกายภาพและประวัติศาสตร์ นับว่ามีความสำคัญต่อการทำความเข้าใจถึงประเด็นที่ศึกษา ซึ่งเหตุการณ์ในอดีตจะส่งผลต่อเรื่องราวในปัจจุบันด้วย

### 1. ชุมชนชายแดนจันทบุรีกับเหตุการณ์ความไม่สงบในอดีต

จันทบุรีเป็นเมืองชายแดนที่มีเหตุการณ์สำคัญเกี่ยวกับการถูกประเทศฝรั่งเศสยึดดินแดนใน ร.ศ.112 และอีกเหตุการณ์สำคัญคือช่วงสงครามการเมืองในประเทศกัมพูชา แต่ชายแดนด้านนี้ไม่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์นี้มากเท่ากับจังหวัดตราด อาจเนื่องด้วยลักษณะภูมิประเทศเป็นภูเขาสลับซับซ้อน เนินเขาสูง ทำให้การเดินทางยากลำบาก แต่จะได้รับผลกระทบบางส่วนกับวิถีชีวิตเป็นส่วนใหญ่ ดังเช่นเหตุการณ์ความไม่สงบในช่วงสงครามอินโดจีน พื้นที่ชายแดนจันทบุรีได้รับผลกระทบจากสงครามที่หมู่บ้านลำโรง อำเภอสอยดาว ชาวบ้านได้รับผลกระทบจากการทิ้งระเบิด ต้องขุดโมงคังในป่าเพื่อหลบภัย หมู่บ้านเหลือแต่ผู้หญิง คนแก่ เด็ก ส่วนชายฉกรรจ์ถูกเกณฑ์ไปสร้างทางจากไทยไปกัมพูชา ในช่วงเวลานี้ ตอนกลางวันที่ชาวบ้านออกไปทำไร่ทำนา หากมีเสียงเครื่องบินทิ้งระเบิดบินผ่านก็จะพากันหอบราบ หากอยู่ใกล้บ้านก็ต้องหนีเข้าหลุมหลบภัย ต้องทานอาหารเย็นตอน 5 โมง กลางคืนไม่กล้าจุดตะเกียงและไฟจากได้ ชาวบ้านปฏิบัติเช่นนี้อยู่ช่วงเวลาหนึ่งก่อนที่จะสงครามจะสิ้นสุดลง ซึ่งบ้านหนองกก อำเภอโป่งน้ำร้อน เป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากความไม่สงบจากเหตุการณ์การสู้รบในกัมพูชา เนื่องจากกำลังของเวียดนามเข้าทำการกวาดล้างกำลังเขมรแดงบริเวณแนวชายแดนไทย-กัมพูชา ทำให้การสู้รบรุกเข้าเข้ามาในเขตไทยบ่อยครั้งทหารฝ่ายไทยจึงทำการขับไล่ ทำให้หมู่บ้านบริเวณนี้เกิด

ความไม่สงบและไม่ปลอดภัย ส่วนที่บ้านสวนส้ม อำเภอสอยดาว ก็เป็นอีกหนึ่งพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากกระสุนปืนใหญ่เข้ามาตกบริเวณหมู่บ้านบ่อยครั้ง และช่วงที่เหตุการณ์รุนแรงมากขึ้นการสู้รบกันเข้ามาถึงหมู่บ้าน คนกัมพูชาบางส่วนลี้ภัยเข้ามาอาศัยอยู่ชั่วคราว ก่อให้เกิดปัญหาหลักขโมยตามมา เพราะความอดอยากหิวโหย บางบ้านจึงต้องสร้างบ้านเป็นได้สูง มีบันไดชักขึ้น-ชักลง ในยามค่ำคืนจะมีการชักบันไดเก็บไว้บนบ้าน (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2548)

### 2. หมู่บ้านชายแดนกับความสัมพันธ์กับชุมชนฝั่งกัมพูชาในอดีต

ในอดีตที่ยังไม่มีการแบ่งเขตแดนอย่างชัดเจนผู้คนทั้งฝั่งไทยและฝั่งกัมพูชาต่างสามารถข้ามไปมาได้สะดวก อย่างเช่นในหมู่บ้านลำโรง อำเภอสอยดาว คนเขมรพื้นบ้านอาศัยกันอยู่มาเป็นร้อยปี กลุ่มคนที่อยู่เดิมนี้ต่างมีความสัมพันธ์เป็นญาติพี่น้องกัน ต่อมาหลังจากประมาณกลางปี พ.ศ. 2525 ถนนลูกรังที่ผ่านในหมู่บ้านลำโรงถูกปรับปรุงเป็นถนนลาดยาง ด้วยเหตุผลทางการทหารจากภัยสงครามฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในกัมพูชา ซึ่งมีผลต่อชีวิตและทรัพย์สินของคนไทยที่อยู่ตามแนวชายแดน ส่งผลให้ชาวบ้านแบ่งชายที่ดินของตนให้คนภายนอกซึ่งเข้ามาหาแหล่งทำมาหากิน โดยมีเพื่อนพี่น้องชักชวนมากลุ่มอพยพเหล่านี้มาจากหลายจังหวัด ทั้งจากภาคเหนือภาคกลาง โดยเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แต่ก็สามารถอยู่ร่วมกันได้เป็นอย่างดี ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างประเทศกัมพูชาในอดีตที่เกี่ยวข้องในด้านการค้าขายนั้น ส่วนหนึ่งมีมูลเหตุมาจากครั้งเมื่อประมาณ 60 กว่าปีมาแล้ว ชาวบ้านบ้านลำโรงพบกับโรคระบาดครั้งใหญ่เรียกกันว่า “โรคห่า” (อหิวาตกโรค) และเมื่อประมาณ 57-58 ปีมาแล้ว เกิดการระบาดของโรคฝีดาษอย่างรุนแรงทำให้ชาวบ้านไม่กล้าออกมาเพาะปลูก ต้องซื้อข้าวสารจากกัมพูชาซึ่งบรรทุกเกวียนมาขาย อีกความสัมพันธ์หนึ่งของความเป็นหมู่บ้านชายแดนคือเรื่องการศึกษา หลังจากที่ไทยมีการจัดการศึกษาขึ้นในประเทศ นักเรียนกัมพูชาบางส่วนเข้ามาเรียนหนังสือในโรงเรียน ดังเช่น ในอำเภอสอยดาว ผู้ปกครองชาวกัมพูชาเข้ามามีส่วนร่วมทำกิจกรรมต่างๆ ที่โรงเรียนจัดขึ้น เช่น กิจกรรมวันแม่ วันเด็ก และการบริจาคไม่สร้างโรงอาหาร

ผู้ประกอบการชาวกำพูชายังให้ความสำคัญรวมไปถึงชุมชนบ้านสวนส้มอีกด้วย เช่น เมื่อชุมชนจัดงานประจำปีผู้ประกอบการชาวกำพูชาก็เข้าร่วมเกือบทุกปี (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2548)

## สภาพพื้นที่ชายแดนจันทบุรีในปัจจุบัน

จันทบุรีมีศักยภาพทางเศรษฐกิจหลายอย่าง ทั้งภาคการผลิตด้านการเกษตร การอุตสาหกรรม การค้าภายในประเทศต่างประเทศการส่งออกและการค้าชายแดน รวมถึงภาคการบริการ เช่น การท่องเที่ยวและธุรกรรมทางการเงิน โดยในพื้นที่ชายแดนจันทบุรีมีศักยภาพและมีการพัฒนาในด้านต่างๆ ดังนี้ (สำนักงานจังหวัดจันทบุรี, 2552)

### 1. การเกษตรและทรัพยากร

แนวเขตชายแดนมีพื้นที่เป็นเขตป่าสงวน เขตอุทยานแห่งชาติ เขตห้ามล่าสัตว์ป่าและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าและพื้นที่การเกษตรปลูกสวนผลไม้ ฝรั่ง พาล์ม น้ำมัน และพืชไร่ เช่น ข้าวโพด มันสำปะหลัง รวมทั้งยังเป็นแหล่งปลูกพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของจังหวัดคือ ทุเรียน เงาะ มังคุด และลำไย ที่ในปัจจุบันมีความต้องการสูงในตลาดต่างประเทศ (จีนและเวียดนาม) โดยปริมาณผลไม้ที่กระจายไปจำหน่ายนอกแหล่งผลิต ได้แก่ ส่งออกต่างประเทศ (เกรดเอ) ร้อยละ 20 เหลือร้อยละ 80 อยู่ในเกรดบีและเกรดซี จำหน่ายในประเทศร้อยละ 70 และส่งออกชายแดนไทย-กัมพูชาร้อยละ 10 ส่วนทรัพยากรน้ำในพื้นที่ชายแดนจะมีลุ่มน้ำโดนเสาบไหลจากอำเภอโป่งน้ำร้อนลงสู่ที่ราบกัมพูชาทางทิศตะวันตกสู่ทิศตะวันออก นอกจากนี้ในตำบลทรายขาว อำเภอโป่งน้ำร้อน ก็เป็นแหล่งแร่เหล็กที่สำคัญของจังหวัด

### 2. การคมนาคมขนส่ง

ชายแดนจันทบุรีมีระบบคมนาคมทางบกสะดวก มีจุดเชื่อมโยงกับภาคอื่นๆ และพื้นที่ติดกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยมีเส้นทางยุทธศาสตร์สำคัญที่เชื่อมระหว่างภาคตะวันออกเฉียงเหนือผ่านเข้าสู่ทางหลวงหมายเลข 317 ผ่านอำเภอสอยดาว โป่งน้ำร้อน และมะขาม ซึ่งเป็นอีกเส้นทางหนึ่งที่สามารถเชื่อมโยงไปถึงกลุ่มประเทศอินโดจีน โดยผ่านทางกัมพูชา เครือข่ายการคมนาคมที่สะดวกทั่วถึงนี้เป็นโอกาสในการติดต่อ และทำการค้ากับประเทศเพื่อนบ้านอย่าง กัมพูชา เวียดนาม และจีน

### 3. การค้าชายแดน

จันทบุรีมีจุดผ่านแดนถาวร 2 จุด และจุดผ่อนปรน 3 จุด จึงเป็นศูนย์กลางการค้าชายแดนเชื่อมโยงกับจังหวัดพระตะบองและโพลินของกัมพูชา ทำให้มีศักยภาพในการพัฒนาการค้า การลงทุน และการเชื่อมโยงกับกัมพูชา และเวียดนาม รวมถึงจีนด้วย โดยเฉพาะการกระจายส่งออกผลไม้ไปกัมพูชาและเวียดนาม (ผ่านกัมพูชา) มีประมาณร้อยละ 10 ของผลไม้ทั้งหมดและมีแนวโน้มสูงขึ้น เนื่องจากในปีงบประมาณ 2552 จังหวัดได้รับงบก่อสร้างโรงงานแปรรูปผลไม้เพื่อการเก็บรักษาในพื้นที่บ้านแหลมหนึ่งศูนย์บริหารราชการชายแดนบ้านแหลมเปิดให้บริการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552 แต่เส้นทางคมนาคมระหว่างศูนย์ฯ กับโรงงานแปรรูปผลไม้ยังมีสภาพที่ไม่เหมาะสม จำเป็นต้องพัฒนาพร้อมทั้งพัฒนาเส้นทางเชื่อมโยงระหว่างจุดผ่านแดนต่างๆ เพื่อกระจายสินค้าให้เป็นไปอย่างรวดเร็ว ขณะเดียวกันจะต้องพัฒนาระบบข้อมูลการค้าชายแดน และพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการ ซึ่งในการดำเนินโครงการต่างๆ ที่ผ่านมามตามยุทธศาสตร์จังหวัด ส่งผลให้มูลค่าการค้าชายแดนเพิ่มสูงขึ้นเฉลี่ยปีละ 12.97 % (จากข้อมูลปี พ.ศ. 2548, 2549, 2550 และ 2551 ) และจำนวนผู้ประกอบการค้าชายแดน (เข้าสู่ระบบ) เพิ่มขึ้นครั้ง (อิงจากฐานข้อมูลผู้ลงทะเบียนเข้าร่วมโครงการ Contract Farming เมื่อปี 2548/9) นอกจากนี้ ตลาดชายแดนไทย-กัมพูชา (บ้านผักกาด และบ้านแหลม) ยังเป็นพื้นที่สำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวด้วย

### 4. สังคมน่าอยู่

จันทบุรีมุ่งเน้นให้เกิด “เมืองจันทน์น่าอยู่” ที่ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี ให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมดำเนินการ โดยเฉพาะ ในพื้นที่ชายแดนในปีงบประมาณ 2552 บ้านคลองกะทะ หมู่ที่ 2 ตำบลปะตง อำเภอสอยดาว ได้รับเลือกให้เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบระดับ “อยู่ดีกินดี”

## การพัฒนาและดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจในพื้นที่ชายแดนจันทบุรี

การพัฒนาชายแดนจันทบุรีในห้วงทศวรรษที่ผ่านมา นับว่ามีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว รวมทั้งชายแดนในฝั่งกัมพูชาก็ด้วย ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากแผนพัฒนา



แห่งรัฐต่อการรองรับการเปิดประชาคมอาเซียน และการที่ภาคเอกชนในท้องถิ่นมีความกระตือรือร้นในการพัฒนาพื้นที่ซึ่งได้แสวงหาความร่วมมือจากทุกฝ่าย ทำให้พื้นที่นี้มีความโดดเด่นในการพัฒนาทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะในช่วงที่เป็นการเตรียมความพร้อมรองรับการเปิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวมีการพัฒนาและความเปลี่ยนแปลง ตลอดถึงแผนการพัฒนาในอนาคตในด้านต่างๆ ดังนี้

### 1. การพัฒนาโครงสร้างการคมนาคมทางบก

การเชื่อมต่อกับจังหวัดพระตะบองและจังหวัดไพลิน จากการสำรวจช่วงวันที่ 26-28 เมษายน พ.ศ. 2556 พบว่าสภาพถนนโดยทั่วไปเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมพอสมควร ในฝั่งกัมพูชามีการปรับปรุงไปค่อนข้างมาก เส้นทางหลักมีการลาดยางเกือบสมบูรณ์ทุกเส้น ซึ่งได้รับเงินทุนสนับสนุนจากนานาชาติ โดยเฉพาะเงินทุนจากการติดต่อกับกัมพูชาในพื้นที่จะอาศัยเส้นทางขนส่งทางบกเป็นหลัก

ในจังหวัดพระตะบองใช้จุดผ่านแดน 4 จุด เป็นจุดผ่านแดนถาวร 1 แห่ง ที่บ้านแหลมตรง “ตลาดชายแดนไทย-กัมพูชา บ้านแหลม” ห่างจากอำเภอปองน้ำร้อน 32 กิโลเมตร อยู่ตรงข้ามบ้านก้อมเรียง อำเภอก้อมเรียง ปัจจุบันเป็นตลาดการค้าที่สำคัญมากแห่งหนึ่ง ห่างจากตัวจังหวัดพระตะบองประมาณ 105 กิโลเมตร สภาพเป็นทางลาดยางแบบรถวิ่งสวนเลน ได้รับงบประมาณสนับสนุนการก่อสร้างจากรัฐบาลจีน รถยนต์จากไทยสามารถขออนุญาตออกนอกราชอาณาจักรได้ระยะ 30 กิโลเมตร ขึ้นอยู่กับการอนุญาตของเจ้าหน้าที่กัมพูชา มีค่าธรรมเนียมเฉพาะฝั่งไทยรถสิบล้ออัตรา 100 บาท รถหกล้อและรถปิคอัพ อัตรา 50 บาท ส่วนเส้นทางเชื่อมต่อความสัมพันธ์ของคนสองประเทศ เพื่อให้แรงงานกัมพูชาเข้ามาทำงานรับจ้างในชุมชนแนวชายแดนจันทบุรีได้แก่ 1) จุดผ่อนปรนบ้านบึงชะงั้งล่าง อยู่ตรงข้ามบ้านสวายเวง เริ่มแรกที่เปิดดำเนินการให้แรงงานกัมพูชาสามารถข้ามมารับจ้างทำงานในไทยแบบไปเช้าเย็นกลับ โดยข้ามมารับจ้างทำไร่และทำสวน ในพื้นที่เกษตรกรรมภายในฝั่งไทย 2) จุดผ่อนปรนบ้านซันตารี อยู่ตรงข้ามบ้านโกลัดควน เป็นจุดผ่อนปรนขนาดใหญ่ และเป็นเส้นทางขนส่งที่สำคัญอีกทางหนึ่ง

เนื่องจากมีระยะสั้นที่สุดจากประเทศไทยไปยังตัวจังหวัดพระตะบอง ระยะทาง 92 กิโลเมตร สภาพถนนในฝั่งกัมพูชาได้พัฒนาเป็นทางลาดยางเชื่อมต่อระหว่างกันตลอดแนวชายแดนโดยได้รับเงินทุนสนับสนุนจากรัฐบาลจีน 3) จุดผ่อนปรนบ้านสวนส้ม อยู่ตรงข้ามบ้านสังกะสี เปิดให้ชาวกัมพูชาเข้าออกซื้อสินค้าที่จำเป็นในชีวิตประจำวันได้จากการสำรวจเมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2556 พบว่าเส้นทางในฝั่งไทยค่อนข้างชำรุดทรุดโทรมเนื่องจากมีรถบรรทุกสิบล้อสัญจรไปมาเพื่อขนส่งสินค้าเป็นจำนวนมาก จุดนี้มีสะพานเชื่อมข้ามคลองขนาดเล็กกระหว่างไทยกับกัมพูชาสภาพจึงไม่เหมาะกับการค้าขายหรือขนส่งสินค้า แต่ในอนาคตสามารถพัฒนาเป็นด่านการค้าและการขนส่งสินค้าระหว่างกันได้

ในจังหวัดไพลินสามารถเชื่อมต่อผ่านช่องทางด้าน “ตลาดการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ณ จุดผ่านแดนถาวรช่องผักกาด-ช่องพรม” อยู่ตรงข้ามบ้านโอบะกรอม ปัจจุบันเป็นเส้นทางลำเลียงสินค้านำเข้าส่งออกที่สำคัญเช่นกัน มีระยะทางห่างจากจังหวัดไพลินเพียง 17 กิโลเมตร ตลาดการค้าถาวรบ้านผักกาดหรือที่ชาวบ้านเรียก “ช่องผักกาด” เป็นตลาดจำหน่ายสินค้าอุปโภคบริโภค ในอนาคตคาดว่าจะเป็ตลาดศูนย์รวมสินค้าจากทั้งสองประเทศที่มีขนาดใหญ่ เพราะปัจจุบันได้มีการทำถนนลาดยางสายบ้านผักกาด หมู่ที่ 4 จากทางหลวงหมายเลข 3193 สู่ชายแดน ระยะทางประมาณ 3 กิโลเมตร ตัวตลาดเดิมเป็นห้องแถวไม้ชั้นเดียวปลูกเรียงกันแต่ล่าสุดจังหวัดได้รับงบประมาณพัฒนาตลาดการค้าชายแดนจากคณะรัฐมนตรี เมื่อต้นปี พ.ศ. 2556 วงเงิน 45 ล้านบาท โดยมีแผนที่จะพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกหลายด้าน อาทิ ขยายเส้นทางที่เข้าสู่ตลาดให้กว้างขึ้น สร้างอาคารคอนกรีตถาวร จัดระบบการให้บริการแบบครบวงจร (One-Stop Service) ซึ่งมีหน่วยราชการที่เกี่ยวข้องกับการค้าและการผ่านแดนรวมศูนย์ที่เดียวกัน เพื่อให้บริการประชาชน (สำนักข่าวกรมประชาสัมพันธ์, 2555) นอกจากนี้ ยังมีเส้นทางถนนที่เชื่อมต่อระหว่างจังหวัดไพลินกับจังหวัดพระตะบองผ่านเส้นทางหมายเลข 57 ต่อไปยังพระตะบองระยะทาง 93 กิโลเมตร จากการสำรวจในช่วงปี พ.ศ. 2555 พบว่าเส้นทางสายนี้เป็นถนนลาดยางตลอดทั้งเส้น



ภาพที่ 1 แผนที่แสดงจุดผ่านแดนถาวรและจุดผ่อนปรนการค้าไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดจันทบุรี

ที่มา: ปรับปรุงต้นฉบับของตรวจคนเข้าเมืองจังหวัดจันทบุรี จาก <http://chanthaburiimmigration.com>

จะเห็นได้ว่า โครงสร้างการคมนาคมทางบกที่เชื่อมต่อระหว่างจันทบุรีกับไพลินและพระตะบองมีความพร้อมทางกายภาพอย่างสมบูรณ์ มีการตัดถนนใหม่ที่ได้มาตรฐานทั้งสองประเทศ มีการพัฒนาระบบตลาดการค้าชายแดนที่เอื้อต่อการค้าระหว่างกัน แต่กิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เชื่อมโยงระหว่างกัน (Connectivity) ยังไม่เป็นรูปธรรมเท่าใดนัก โดยเฉพาะอุปสรรคคือขบวนการค้าระหว่างกัน ไม่ว่าจะเป็นกฎระเบียบทางการค้า การอำนวยความสะดวกของเจ้าหน้าที่ ที่ต้องใช้ต้นทุนในการค้าขายหรือการทำธุรกิจที่สูงขึ้นโดยไม่จำเป็น รวมถึงต้นทุนการผ่านทางของตลาดชายแดนของรัฐและเอกชน ดังนั้น ภาครัฐทั้งสองประเทศจำเป็นต้องเร่งจัดทำกรอบการอำนวยความสะดวกการขนส่งข้ามพรมแดนให้เป็นไปตามความตกลงว่าด้วยการขนส่ง

ข้ามพรมแดนในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง (Cross Border Transport Agreement: CBTA) เพื่อให้เกิดความร่วมมือในทางปฏิบัติ ทั้งในเรื่องการดำเนินพิธีการอย่างเบ็ดเสร็จ (Single Stop Inspection) รวมถึงการจัดทำพื้นที่ควบคุมร่วมกัน (Common Control Area) ซึ่งจะมีผลในการส่งเสริมการค้า การท่องเที่ยว และการขนส่งในภูมิภาค รวมทั้งช่วยลดต้นทุนกิจกรรมทางเศรษฐกิจข้ามพรมแดนที่มีผลอย่างเป็นรูปธรรม

## 2. ความร่วมมือด้านพลังงาน

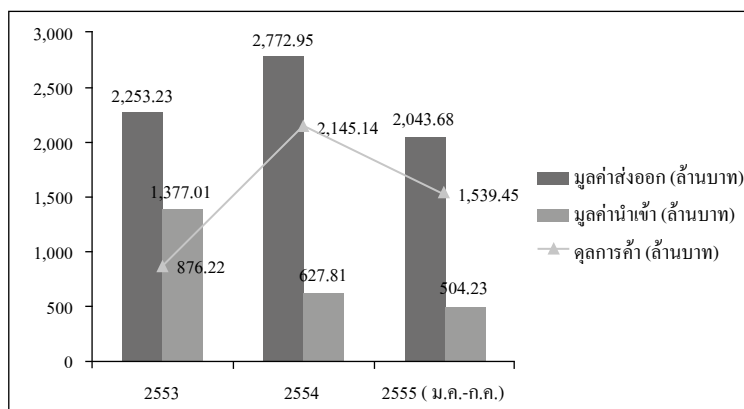
เนื่องจากการเข้าถึงบริการไฟฟ้าของชาวกัมพูชาอยู่ในอัตราที่ค่อนข้างต่ำ ความร่วมมือด้านพลังงานระหว่างไทยกับกัมพูชาจึงอยู่ในลักษณะที่ไทยเป็นผู้ขายไฟฟ้าให้กัมพูชา โดยรัฐบาลได้ลงนามในบันทึกความตกลงโครงการ

ความร่วมมือด้านพลังงานไฟฟ้าที่จะสนับสนุนให้มีการซื้อขายไฟฟ้าระหว่างสองประเทศตั้งแต่ปี พ.ศ. 2543 ต่อมาในปี พ.ศ. 2545 การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) และการไฟฟ้ากัมพูชาได้ลงนามสัญญาซื้อขายไฟฟ้า ที่ขายไฟฟ้าให้กับกัมพูชาในจังหวัดเสียมเรียบและพระตะบอง จำนวน 20-30 เมกะวัตต์ สัญญามีอายุ 12 ปี สิ้นสุดในปี พ.ศ. 2557 นอกจากนี้ ในการประชุมคณะรัฐมนตรีของรัฐบาลไทยในปี พ.ศ. 2556 ยังเห็นชอบแผนการพัฒนาสาธารณูปโภคและร่วมมือด้านพลังงาน โดยให้ต่อยอดโครงการความร่วมมือด้านพลังงานกับกัมพูชา 3 โครงการ ได้แก่ โครงการขายไฟฟ้าเพิ่มให้แก่กัมพูชา โครงการโรงไฟฟ้าพลังน้ำสตึงเมนมัม และโครงการโรงผลิตไฟฟ้าจากถ่านหินที่จังหวัดเกาะกง

### 3. การค้าชายแดนไทย-กัมพูชาด้านจังหวัดจันทบุรี

การค้าชายแดนด้านจันทบุรีเป็นหนึ่งในกิจกรรมทางเศรษฐกิจของจังหวัดที่มีความสำคัญอย่างมาก โดยมีลักษณะพิเศษที่แตกต่างจากด้านการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาด้านอื่นๆ ตรงที่สินค้าจำนวนมากพอควรเป็นสินค้าของคนในท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นข้าวสาร อาหารแห้ง ของป่า และผักผลไม้ ซึ่งเป็นผลิตผลของคนในชุมชนสองฝั่งประเทศ ขณะเดียวกันการค้าขายระหว่างกันยังก่อเกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่อเนื่องหลายกิจกรรม ผลประโยชน์ส่วนเพิ่มทางเศรษฐกิจจึงตกอยู่กับประชาชนทั้งสองประเทศค่อนข้างมาก

รายงานสถิติการค้าชายแดนโดยด่านศุลกากรจังหวัดจันทบุรี (2556) พบว่ามูลค่าการค้าระหว่างไทยกับกัมพูชาผ่านด่านประมาณ 3 พันล้านบาทต่อปี และมีแนวโน้มที่จะขยายตัวอย่างต่อเนื่อง โดยไทยเป็นฝ่ายได้เปรียบดุลการค้ามาตลอด สำหรับสินค้าที่ผ่านด่านชายแดนด้านจันทบุรีนอกจากจะส่งไปยังจังหวัดพระตะบอง จังหวัดไพลิน และจังหวัดอื่นๆ ส่วนหนึ่งยังส่งต่อไปยังประเทศเวียดนามและประเทศจีนอีกด้วย จากการสัมภาษณ์ในพื้นที่พบว่า ในส่วนของพ่อค้าชาวจีนโดยมากจะเป็นเครือข่ายในการรับลำไยเพื่อส่งออกไปยังประเทศจีน ส่วนพ่อค้าชาวกัมพูชาและชาวเวียดนามจะรับซื้อผักและผลไม้ต่างๆ ที่มีเครือข่ายการค้ากว้างขวาง ดังนั้น โอกาสที่จะพัฒนาตลาดการค้าชายแดนเป็นตลาดกลางสินค้าเกษตรจึงมีศักยภาพที่เป็นไปได้สูงและเมื่อพิจารณามูลค่าการค้าในรายละเอียด สินค้าส่งออกที่สำคัญของไทย ได้แก่ เบียร์ ผลิตภัณฑ์ปิโตรเลียม ปูนซีเมนต์ ผลิตภัณฑ์ทำจากยาง เครื่องอุปโภคบริโภค และผักผลไม้ตามฤดูกาล สำหรับสินค้านำเข้า ส่วนมากจะเป็นผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ได้แก่ มันสำปะหลัง ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ถั่วลิสง มะม่วง ถั่วเหลือง น้ำมันยางธรรมชาติ เมล็ดทานตะวัน และเมล็ดงา สินค้าทางการเกษตรเหล่านี้ส่วนใหญ่มาจากแหล่งเพาะปลูกในจังหวัดพระตะบองและจังหวัดไพลิน ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลิตภัณฑ์จากนักลงทุนไทยที่ไปลงทุนทำการเกษตรในประเทศกัมพูชานั้นส่งกลับเข้ามายังฝั่งไทย สถิติการค้าชายแดนดังแสดงในภาพที่ 2



ภาพที่ 2 สถิติการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดจันทบุรี

ที่มา: รวบรวมจากด่านศุลกากรจังหวัดจันทบุรี (ศก.1)

ประกอบกับชาวกัมพูชาตะวันตก คู่กันเคยกับสินค้าจากไทย และมีความภักดีต่อตราสินค้ามาก ส่วนหนึ่งเป็นผลจากอิทธิพลทางวัฒนธรรม ซึ่งชาวกัมพูชานิยมรายการโทรทัศน์และหุ่นละครตาของไทย พร้อมกับการไปมาหาสู่ซื้อขายระหว่างกัน ทำให้สินค้าไทยมีส่วนแบ่งในตลาดกัมพูชามาก ทั้งข้าวของเครื่องใช้ครัวเรือน และเครื่องใช้จำพวกสบู ยาสีฟัน ผงซักฟอก เครื่องสำอาง น้ำยาล้างจาน เป็นต้น ความนิยมสินค้าไทยทำให้ไทยได้เปรียบดุลการค้าจากกัมพูชาก่อนข้างมาก ที่สำคัญในปัจจุบันกัมพูชายังไม่มีอุตสาหกรรมชิ้นพื้นฐาน จึงต้องพึ่งพิงสินค้าอุปโภคบริโภค และข้าวของเครื่องใช้จากไทยเป็นส่วนใหญ่ การพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อทดแทนการนำเข้า (Import Substitution) ของกัมพูชาจึงยังไม่เกิดขึ้นในอนาคตอันใกล้ (อ่ำพา แก้วก้าง, 2555)

ประเด็นที่น่าสังเกตเกี่ยวกับการค้าชายแดนจันทบุรี คือ โอกาสของการเป็นตลาดกลางการค้าผักผลไม้ที่มีศักยภาพค่อนข้างมากในอนาคต ปัจจุบันมีการส่งออกผักผลไม้ไปกัมพูชาและส่งต่อไปยังเวียดนามได้ค่อนข้างมาก ผลไม้ส่งออกมีการบรรจุภัณฑ์ที่ได้มาตรฐานที่ตลาดการค้าชายแดนบ้านแหลม โดยใช้แรงงานกัมพูชา ขณะเดียวกันด้านการค้าชายแดนบ้านแหลมยังเป็นด่านหลักที่มีการนำเข้าผลไม้จากกัมพูชา ที่พบค่อนข้างมากในช่วง 2-3 ปีนี้คือ มะม่วงแก้วเขมร (รูปทรงคล้ายมะม่วงแก้วไทยแต่มีเนื้อสีเหลืองสด) ซึ่งมีผลผลิตออกตลอดทั้งปี กำลังเป็นที่นิยมของพ่อค้ารถเข็นผลไม้ในไทย เนื่องจากสามารถเป็นสินค้าทดแทนในช่วงนอกฤดูผลไม้ของไทยได้

การค้าชายแดนด่านจันทบุรีมีความสำคัญเป็นลำดับสามารถจากด่านอรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว และด่านคลองใหญ่ จังหวัดตราด หากการค้าชายแดนด่านจังหวัดจันทบุรีเป็นหนึ่งในกิจกรรมทางเศรษฐกิจของจังหวัดที่มีความสำคัญอย่างมาก ตลาดการค้าชายแดนนอกจากเป็นเส้นทางผ่านของสินค้าเข้าออกแล้ว ยังส่งผลต่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่อเนื่องที่มีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจในภาพรวมของจังหวัดค่อนข้างมาก ทั้งในแง่ของการเป็นแหล่งงานรองรับคนในชุมชนของสองประเทศ สินค้าในชุมชนมีช่องทางการตลาดที่มากขึ้น รวมถึงมูลค่าการบริการที่เกี่ยวข้องกับการค้า เป็นต้น

#### 4. การลงทุนในภาคเกษตร

ที่ผ่านมากัมพูชามีแผนการลงทุนเพื่อการพัฒนาพื้นที่ในเขตชายแดนที่ติดกับประเทศไทย (Join Development of Cambodia-Thailand border Zone) ในลักษณะการส่งเสริมการค้าและการลงทุนระหว่างกัน โดยให้อำเภอที่ติดชายแดนไทย ทั้ง 4 ด่าน ได้แก่ ซ้อมปิวลูน (ติดกับสระแก้ว) พนมพริก (ด่านบ้านซันตรีและบ้านสวนส้ม) ก้อมเรียง (ด่านบ้านแหลม) เป็นท่าจอดรถในการถ่ายเทสินค้า โดยอาศัยจังหวัดพระตะบองเป็นผู้ผลิตเพื่อส่งออกมายังประเทศไทย ส่วนใหญ่จึงเป็นการร่วมมือทางด้านการค้าและการทำเกษตร (สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา, 2553) ซึ่งสอดคล้องกับแผนความร่วมมือภายใต้ยุทธศาสตร์ความร่วมมือ ACMECS โดยทั้งสองฝ่ายได้ร่วมกันจัดทำโครงการเกษตรพันธสัญญา (Contract Farming) เป็นความร่วมมือในสาขาเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม เพื่อสนับสนุนให้ภาคเอกชนไทยเข้าไปมีส่วนร่วมในการส่งเสริมภาคเกษตรกรรมของกัมพูชา รวมทั้งสร้างและขยายฐานการผลิตพืชเศรษฐกิจในประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อเป็นวัตถุดิบป้อนการผลิตให้แก่อุตสาหกรรมเกษตรแปรรูปของไทย

ในช่วงเริ่มต้นโครงการ Contract Farming ปี พ.ศ. 2548-2549 เป็นความร่วมมือระหว่างจังหวัดจันทบุรี-พระตะบอง/ไพลิน มีผู้ประกอบการเข้าร่วม 46 ราย เป็นรายย่อย 44 ราย และรายใหญ่ 2 ราย สามารถขยายพื้นที่เพาะปลูกในชายแดนประเทศเพื่อนบ้าน 313,880 ไร่ ผลผลิตจำนวน 278,040 ตัน พืชที่เข้าร่วมโครงการจะได้รับสิทธิพิเศษภายใต้มาตรการผ่อนปรน ไม่ต้องแสดงใบรับรองแหล่งกำเนิดสินค้าประกอบการขอรับสิทธิพิเศษด้านภาษี ทำให้การนำเข้าสินค้ามีความสะดวกยิ่งขึ้นและมีค่าใช้จ่ายลดลง ส่งผลให้นักลงทุนไทยเข้าไปหาพันธมิตรทางธุรกิจ ในฝั่งกัมพูชาลงทุนทำการเกษตรกันอย่างคึกคัก ทั้งในช่วงนั้นมีการเพิ่มจำนวนสินค้าที่ได้รับสิทธิพิเศษมากขึ้น ช่วยให้การค้าชายแดนและกิจกรรมทางเศรษฐกิจของสองประเทศขยายตัวมาก หากพิจารณาในแง่ของการขับเคลื่อนเศรษฐกิจก็นับว่าโครงการนี้ประสบความสำเร็จค่อนข้างสูง แต่จากการสำรวจและสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องก็พบปัญหาจากการดำเนินโครงการสามารถสรุปได้ดังนี้

1. พื้นที่แนวชายแดนฝั่งกัมพูชาเดิมเป็นพื้นที่ป่า

แต่เนื่องจากขาดกฎหมายและการบังคับใช้ที่ดีพอ จึงเป็นช่องโหว่ให้นายทุนกัมพูชา ซึ่งส่วนใหญ่เป็นนายทหารหรือข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ รวมถึงนักลงทุนไทยบางส่วนเข้าไปบุกรุกถางป่า โดยใช้ทั้งเครื่องจักรกลทางการเกษตรและแรงงานชาวกัมพูชา ทำเป็นแปลงพื้นที่การเกษตรขนาดใหญ่ นับจากนั้นถึงปัจจุบันจะพบสภาพพื้นที่ทางการเกษตรแปลงใหญ่สุดฤดูเขาตามแนวชายแดนเกือบทุกลูกตั้งแต่จังหวัดไพลินไปจนถึงพระตะบองมีสภาพเป็นภูเขาหัวโล้น

2. ผู้ประกอบการบริเวณชายแดนมักลักลอบนำเข้าผลผลิตทางการเกษตรจากกัมพูชา เนื่องจากการผ่านพิธีการศุลกากรมีค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูง ทั้งระเบียบนำเข้าที่กำหนดให้มีการสุ่มตัวอย่างจำนวนมากเพื่อตรวจสอบ ทำให้สินค้าส่วนหนึ่งได้รับความเสียหาย แม้ว่าโครงการจะอำนวยความสะดวกในการนำเข้าเพื่อให้การค้าขายมีความคล่องตัวยิ่งขึ้น แต่ส่วนใหญ่การค้าผลผลิตการเกษตรยังอยู่ในการค้าอนุกรมระบบ ตัวเลขการค้าอย่างเป็นทางการจึงต่ำกว่าตัวเลขค้าขายจริงอยู่มาก

ต่อมาในยุคที่รัฐบาลมีนโยบายการประกันราคาและรับจำนำพืชผลทางการเกษตร ตั้งแต่รัฐบาลพลเอกสุรยุทธ์ จนถึงรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ได้มีการควบคุมการนำเข้าพืชผลทางการเกษตร เนื่องจากเกิดปัญหาการสวมสิทธิ์เข้าโครงการ ซึ่งเป็นภาระด้านงบประมาณของประเทศเป็นผลให้โครงการฯ ต้องล้มเลิกไป ประกอบกับได้มีความตกลงเขตการค้าเสรีอาเซียน (AFTA) โดย 6 ประเทศสมาชิกอาเซียนเดิมซึ่งรวมประเทศไทย ได้ลดภาษีนำเข้าสินค้าระหว่างกันเป็น 0% ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2553 (กฎหมายกิมเล่งจิว และศรัณยาเลิศพุทธรักษ์, 2554) จึงไม่มีความจำเป็นต้องใช้สิทธิพิเศษในกรอบ Contract farming ในระยะหลังกัมพูชาสามารถพึ่งตนเองในการจัดการผลผลิตทางการเกษตรได้มากขึ้น โดยเฉพาะระบบตลาดที่รองรับภายในประเทศ มีระบบโรงสี ลานมัน และไซโล รวมถึงมีโรงงานอุตสาหกรรมประเภทผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรเบื้องต้น เช่น โรงงานผลิตแป้งมันสำปะหลัง โรงงานอาหารสัตว์ นักลงทุนที่เข้ามาซื้อและแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรเบื้องต้น คือ นักลงทุนสัญชาติเวียดนามจีน และนักลงทุนชาวกัมพูชาเอง

สำหรับนักลงทุนไทยนั้น บริษัท ซี.พี.กัมพูชา จำกัด เป็นบริษัทรายแรกๆ ที่ไปลงทุนในธุรกิจอาหารสัตว์และฟาร์มปศุสัตว์ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2538 มีมูลค่าการลงทุนรวมกว่า 3 พันล้านบาท บริษัทยังได้ขยายการลงทุนไปที่กัมพูชาตะวันตก เข้าสู่ธุรกิจต้นน้ำคือ ไซโลและโรงอบข้าวโพดที่จังหวัดไพลิน โดยซื้อโรงงานเก่ามาปรับปรุงใช้เตรียมและผลิตวัตถุดิบคุณภาพดีสำหรับอาหารสัตว์ทั้งในและต่างประเทศ ในอนาคตบริษัทมีแผนขยายการลงทุนสร้างโรงงานอาหารสัตว์ในจังหวัดไพลินและพระตะบอง เพื่อรองรับความต้องการอาหารสัตว์ในภาคตะวันตกของกัมพูชาที่กำลังขยายตัว โดยอาศัยจุดเด่นของจังหวัดไพลินและพระตะบองที่เป็นแหล่งเกษตรกรรมสำคัญ ทำให้บริษัทสามารถลดต้นทุนการขนส่งได้เป็นอย่างดี อนึ่ง จากความได้เปรียบด้านต้นทุนการผลิตและแหล่งวัตถุดิบนี้เองทำให้ปัจจุบันอุตสาหกรรมอาหารสัตว์ในกัมพูชากลายเป็นอุตสาหกรรมดาวรุ่ง โดยเป็นสินค้าตัวใหม่ที่มีการนำเข้ามายังประเทศไทยผ่านด่านศุลกากรจันทบุรีสูงสุดในช่วง 1-2 ปีมานี้

## 5. กิจกรรมภาคบริการและการท่องเที่ยวภาคบริการ

ในช่วงแรกของการพัฒนาการเกษตรของกัมพูชา จนถึงช่วงที่มีการทำโครงการความร่วมมือเกษตรพันธสัญญา เกษตรกรชาวกัมพูชายังขาดแคลนความรู้และเทคโนโลยีในการเพาะปลูกพืชในเชิงพาณิชย์ รวมทั้งขาดแคลนเงินทุนในการซื้อเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย ตลอดจนเครื่องจักรและอุปกรณ์ทางการเกษตรที่ทันสมัย ช่วงนี้กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรค่อนข้างคึกคัก ทั้งในเรื่องการค้าขายพืชผลทางการเกษตร ผลิตภัณฑ์ และสารเคมีทางการเกษตร เครื่องจักรกลการเกษตร รวมถึงการเข้าไปลงทุนด้านการเกษตร โดยเกษตรกรชาวไทยนิยมเข้าไปเช่าพื้นที่ทำการเกษตร เนื่องจากที่ดินมีความอุดมสมบูรณ์ให้ผลผลิตต่อไร่สูง ส่วนเกษตรกรที่มีเงินลงทุนสูงมักจะทำเกษตรแบบพันธสัญญา นอกจากนี้ ยังมีการร่วมลงทุนกับนักธุรกิจชาวกัมพูชาเปิดโกดังรับซื้อผลผลิตทางการเกษตร โรงอบผลผลิตทางการเกษตร แม้แต่ชาวบ้านรายย่อยที่มีเงินทุนอยู่บ้างก็มีการรับซื้อพืชผลทางการเกษตรจากชาวกัมพูชาเพื่อนำเข้ามาขายทำกำไรในฝั่งไทย โดยฝ่ายความมั่นคงทั้ง

สองประเทศ ได้มีการประชุมตกลงร่วมกันเป็นระยะเกี่ยวกับแผนการพัฒนาพื้นที่ร่วม รวมถึงกำหนดกติกาต่างๆ เช่น การผ่อนปรนให้รถไฟหรือรถบรรทุกในพื้นที่จังหวัดจันทบุรีสามารถเข้าไปในฝั่งกัมพูชาได้ในรัศมี 30 กิโลเมตร

ในระยะเริ่มต้น ชาวกัมพูชายังไม่สามารถใช้เครื่องจักรกลการเกษตรได้มากนัก เป็นช่องทางการสร้างรายได้ให้แก่ประชาชนฝั่งไทยชาวบ้านจำนวนมากนิยมผ่อนควาน์รถไฟหรือรถบรรทุกขนาดเล็ก เพื่อออกไปรับจ้างในพื้นที่การเกษตรฝั่งกัมพูชา สร้างรายได้เป็นกอบเป็นกำ ต่อมาในช่วง 2-3 ปีหลังเกษตรกรชาวกัมพูชาสามารถพึ่งตนเองด้านเครื่องจักรกลการเกษตรมากขึ้น มีการนำเขารถไถ รถบรรทุก และเครื่องจักรกลทางการเกษตรอื่นๆ ไว้ใช้เอง กิจกรรมการรับจ้างดังกล่าวจึงหมดไป บางรายต้องปล่อยให้สถาบันการเงินยึดแต่บ้านที่พอมีสถานะและมีที่ดินทางการเกษตรก็ขังเก็บไว้ใช้งานในการทำการเกษตรของตนเอง

### ภาคการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวตามแนวชายแดนแบบประจำเป็นการเดินทางออกนอกประเทศของคนไทยเข้าไปเล่นการพนันในบ่อนกัมพูชา ทั้งทางด้านชายแดนบ้านแหลมและบ้านฝักกาด ในระยะหลังเริ่มมีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในรูปแบบของการจัดถนนคนเดินสามแผ่นดิน ทำให้ประชาชนชาวไทย รวมถึงนักท่องเที่ยวจากกัมพูชาและเวียดนามเข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดจันทบุรีมากขึ้น ในอนาคตทางจังหวัดมีแผนที่จะจัดกิจกรรมส่งเสริมการเข้าไปท่องเที่ยวในจังหวัดพระตะบองมากขึ้น เพื่อให้การท่องเที่ยวภาคตะวันออกของไทยสามารถเชื่อมโยงไปกับการท่องเที่ยวในกัมพูชาและเวียดนามต่อไป

### 6. ความร่วมมือด้านแรงงาน

ชุมชนตามแนวชายแดนจันทบุรียังมีความเป็นชนบทอยู่ และความอุดมสมบูรณ์ของผืนดิน การทำการเกษตรไม่ว่าจะเป็นถั่วลิสง ข้าวโพด มะละกอ ดอกควาวเรือง มันสำปะหลัง และผักผลไม้ต่างๆ ให้ผลผลิตต่อไร่สูง ประกอบกับในช่วงตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 เป็นต้นมา มีพืชเศรษฐกิจชนิดใหม่คือลำไย ที่สร้างรายได้ให้แก่เกษตรกรตามแนวชายแดนได้มาก เกษตรกรส่วนใหญ่แปรสถานะตนเองเป็นผู้ประกอบการ ทำให้กิจกรรมด้านการเกษตรตั้งแต่การเพาะปลูกจนกระทั่งถึงการเก็บเกี่ยวผลผลิตต้อง

อาศัยการว่าจ้างแรงงานแทบทั้งสิ้น แรงงานกัมพูชาจึงมีความสำคัญอย่างมากต่อภาคการเกษตรในฝั่งชายแดนไทย โดยแรงงานมาจากหลายจังหวัด ทั้งโพธิ์สัตต์ เสียมเรียบ หรือบริเวณตอนกลางของประเทศ มาพักอาศัยอยู่กับญาติในพื้นที่จังหวัดพระตะบองและโพนิน ผู้ไม่มีญาติก็จะอาศัยเช่าพื้นที่ปลูกบ้านพักชั่วคราวในฝั่งกัมพูชา เพื่อเข้ามาทำงานในฝั่งไทย แรงงานเหล่านี้จะมีมากในช่วงที่มีการจ้างงานมาก เช่น ฤดูการเพาะปลูกและการเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตร

ข้อมูลจากรายงานของสมาคมการค้าและการท่องเที่ยวชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดจันทบุรี (2556) พบว่า การจ้างแรงงานเป็นแบบรายวัน มีอัตราแตกต่างกันไปตามลักษณะงาน จากการสำรวจช่วงปลายเดือนเมษายน พ.ศ. 2556 การฉีดสารเคมีทางการเกษตร จะได้รับค่าจ้างสูงสุดวันละ 200 บาท เนื่องจากมีความเสี่ยงต่อสุขภาพ ส่วนการทำงานไร่ ทำสวน เก็บเกี่ยวผลผลิต หรืองานรายวันอื่นๆ จะได้รับค่าจ้างอัตราวันละ 150 บาท เมื่อเปรียบเทียบกับค่าจ้างแรงงานไทยในพื้นที่ที่จะตกอยู่ที่วันละ 200 บาท แต่ปัจจุบันแรงงานไทยหายาก เนื่องจากคนไทยไม่นิยมรับจ้างทำงานในภาคการเกษตรแล้ว ส่วนงานลักษณะอื่นๆ ที่นอกเหนือจากภาคการเกษตร เช่น งานก่อสร้างในพื้นที่ อัตราจะแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับฝีมือแรงงาน ค่าจ้างกรรมกรอยู่ที่วันละประมาณ 200 บาท แต่ช่างฝีมือ เช่น ช่างไม้ ช่างปูน อัตราวันละ 200-300 บาท

การผ่อนปรนให้แรงงานกัมพูชาเข้ามาทำงานฝั่งไทยสามารถทำได้แบบรายวัน รายสัปดาห์ และรายเดือน โดยอนุญาตเฉพาะพื้นที่อำเภอโป่งน้ำร้อนและอำเภอสอยดาว ผู้ที่ต้องการแรงงานกัมพูชาจะต้องขึ้นทะเบียนนายจ้างก่อน เพื่อเข้าสู่ระบบการว่าจ้างแรงงานต่างด้าว ส่วนใหญ่นิยมจ้างแบบระยะสั้นรายวันและรายสัปดาห์ เนื่องจากขั้นตอนขอจ้างและการเดินเอกสารกับหน่วยงานราชการมีความคล่องตัวกว่า ชาวกัมพูชาที่เข้ามาทำงานถ้าเป็นรายวันจะต้องเสียเบี้ยปรับรายทางให้แก่ทหารฝั่งกัมพูชาวันละ 5 บาท หากเป็นรายสัปดาห์ต้องจ่ายสัปดาห์ละ 20 บาท แต่ในฝั่งไทยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใดๆ

แรงงานที่เข้ามาทำงานมีทั้งแบบที่มีนายจ้างไทยอยู่ประจำ หรืออาจเข้ามากรอการว่าจ้างแบบวันต่อวัน นายจ้างไทย

ก็จะนำรถเข้าไปปรับแรงงานที่ตลาดการค้าชายแดน เมื่อตกลงเงื่อนไขของตัวก็จะรับเข้ามาทำงาน แต่แรงงานกัมพูชาต้องรายงานตัวต่อเจ้าหน้าที่ไทยโดยการตอบบัตรเพื่อป้องกันการหลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมาย ถ้าเงื่อนไขเป็นทำงานแบบรายวัน จะต้องตอบบัตรรายงานตัวทุกวัน ในกรณีการขออนุญาตทำงานแบบรายสัปดาห์ก็ต้องตอบบัตรรายงานตัวทุกสัปดาห์ หากเกิดกรณีแรงงานหลบหนี นายจ้างไทยต้องเป็นฝ่ายรับผิดชอบ โดยต้องเสียค่าปรับวันละ 500 บาทต่อราย จนกว่าจะตามตัวแรงงานกัมพูชา กลับมาได้ การจัดการแรงงานรูปแบบนี้ถือว่าประสบความสำเร็จในแง่ของการจัดการแรงงานต่างด้าวค่อนข้างมาก เรียกว่า “ไปงน้ำร้อนโมเดล” ซึ่งได้เป็นต้นแบบในการนำไปใช้จัดการแรงงานต่างด้าวในจังหวัดระนองด้วย ขณะนี้บางพื้นที่ซึ่งเป็นหมู่บ้านติดกับชายแดน เช่น บ้านหนองกกหนองกระทิง และโนนดินแดง ในอำเภอไปงน้ำร้อน ทหารไทยจะมีการผ่อนปรนให้เป็นพิเศษ เพียงแต่มีการนับจำนวนแรงงานและลงบัญชีเข้า-ออก ก็สามารถรับแรงงานชาวกัมพูชาเข้ามาทำงานได้ แต่ให้ทำงานเฉพาะพื้นที่ในหมู่บ้านที่กำหนดเท่านั้น ห้ามออกนอกพื้นที่อนุญาตโดยเด็ดขาด

ทั้งนี้ จากสถิติแรงงานการเดินทางเข้าออกของคนกัมพูชาที่รายงานโดยอำเภอไปงน้ำร้อน ณ บริเวณจุดผ่านแดนถาวรบ้านผักกาด มีชาวกัมพูชาเดินทางเข้าประมาณ 150 คนต่อวัน บริเวณจุดผ่านแดนถาวรบ้านแหลม ประมาณ 250 คนต่อวัน และบริเวณจุดผ่อนปรนบ้านบึงชนังล่าง ประมาณ 50 คน แต่ตัวเลขที่ไม่ได้รายงานอย่างเป็นทางการยังมีมากกว่านี้ การเข้ามาทำงานของแรงงานกัมพูชาจำนวนมากเหล่านี้ นอกจากจะช่วยขับเคลื่อนเศรษฐกิจในภาคการเกษตรโดยตรงแล้ว แรงงานเหล่านี้ยังมีการจับจ่ายใช้สอยในฝั่งไทย ทั้งการซื้อข้าวสารอาหารแห้ง และเครื่องอุปโภคบริโภค ช่วยให้เกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจหมุนเวียนในพื้นที่ชายแดนอีกด้วย และด้วยสภาพเศรษฐกิจในพื้นที่ตามแนวชายแดนจันทบุรีในปัจจุบันที่ค่อนข้างดี ชาวบ้านมีฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้นมากจากการทำสวนลำไยและพืชผลทางการเกษตรอื่นๆ จึงอาจกล่าวได้ว่าหนึ่งในกลจักรสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนตามแนวชายแดนคือแรงงานชาวกัมพูชา ซึ่งช่วยลดต้นทุน เพิ่มผลผลิต และ

สร้างผลกำไรให้แก่เกษตรกรไทยได้มาก ประกอบกับสภาพในปัจจุบันที่แรงงานไทยหนีออกจากการทำงานในภาคการเกษตร การพึ่งพาอาศัยแรงงานกัมพูชาก็ยังคงดำเนินต่อไปอีกนาน

## 7. ความร่วมมือทางเศรษฐกิจในฐานะเมืองคู่แฝด (Sister Cities)

ความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างไทยกับกัมพูชามีจุดเริ่มจากแผนปฏิบัติการยุทธศาสตร์ความร่วมมือ ACMECS ในปี พ.ศ. 2546 โดยมีโครงการร่วมกันของทุกประเทศ และโครงการระดับทวิภาคี (Bilateral Project) และเมืองคู่แฝดก็เป็นโครงการหนึ่งที่กำหนดขึ้นมีเป้าหมายทางเศรษฐกิจคือ การเชื่อมโยงธุรกิจบริการ การค้า ธุรกิจการเงิน (Account Trade) การขนส่ง (Logistics Industry) ตลาดกลางสินค้าเกษตรร่วม เชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยว เขตประกอบการอุตสาหกรรมเขตการผลิตร่วม เน้นอุตสาหกรรมใช้แรงงาน และพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานร่วมกัน โครงการเมืองคู่แฝดจึงเป็นการพัฒนาพื้นที่ของไทยกับประเทศเพื่อนบ้านให้เป็นเมืองเชื่อมโยงระหว่างกัน เป็นรากฐานการผลิตด้านอุตสาหกรรม การค้า การท่องเที่ยว สนับสนุนการย้ายฐานการผลิตด้านอุตสาหกรรมจากไทยไปสู่ประเทศเพื่อนบ้าน โดยในปี พ.ศ. 2548 มีเมืองคู่แฝดนำร่องในการจัดทำ Contract Farming ของไทย-กัมพูชา คือ จันทบุรี-พระตะบอง/ไพลิน (สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา, 2553)

จังหวัดจันทบุรีมีความเกี่ยวข้องโดยตรงตามกรอบ ACMECS คือเป็นหนึ่งในจังหวัดนำร่องของการพัฒนาความร่วมมือ “เมืองคู่แฝดจันทบุรี-พระตะบอง/ไพลิน (กัมพูชา)” ซึ่งสถาปนาเมืองที่เมืองน้องให้เป็นการส่งเสริมความร่วมมือในระดับพื้นที่ชายแดน โดยประชาชนตามแนวชายแดนของทั้งสองฝั่งมีการติดต่อสัมพันธ์กันอยู่แล้วทั้งในทางการค้าหรือความสัมพันธ์ส่วนตัว โครงการเมืองที่เมืองน้องจึงเป็นโครงการที่สนับสนุนให้การติดต่อสัมพันธ์ดังกล่าวมีความชัดเจน และนำมาสู่การร่วมมือ โดยเฉพาะด้านการค้าขายระหว่างกัน ก่อให้เกิดการไปมาข้ามพรมแดน ส่งผลให้มีการใช้ประโยชน์จากเส้นทางขนส่งและโครงสร้างพื้นฐานโลจิสติกส์ ซึ่งทุกเส้นทางจะมีประเทศไทยเป็นศูนย์กลาง

ผลของการร่วมมือเมืองคู่แฝดจันทบุรี-พระตะบอง/ไพลิน ที่เป็นรูปธรรมคือ การดำเนินโครงการ Contract Farming โดยร่วมมือกับภาคธุรกิจในการปลูกพืชที่ประเทศไทยต้องการในฝั่งกัมพูชา แล้วนำเข้ามาแปรรูปในฝั่งไทย ภายใต้สิทธิประโยชน์ยกเว้นภาษีขาเข้าในกรอบอาเซียนที่เรียกว่า AISP ซึ่งไทยได้ประโยชน์จากแหล่งวัตถุดิบสำหรับอุตสาหกรรมแปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตรของไทย อย่างไรก็ตาม โครงการดังกล่าวได้ถูกยกเลิกไป แต่ในระดับนโยบายยังคงมีการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้านอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้แผนแม่บท ASEAN Connectivity ใกล้เคียงความเป็นจริงมากขึ้น

### สรุปและเสนอแนะ

จันทบุรีมีความสำคัญในฐานะเป็นหนึ่งในจังหวัดชายแดนของไทย มีแนวพรมแดนทางทิศตะวันออกติดต่อกับกัมพูชาด้านจังหวัดพระตะบองและไพลินระยะทาง 86 กิโลเมตร ในอำเภอสอยดาวและอำเภอโป่งน้ำร้อน มีลักษณะเด่นในด้านความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ มีภูมิประเทศเหมาะกับการเพาะปลูก ทรัพยากรธรรมชาติของผู้คนและประวัติศาสตร์อันยาวนาน บริบทเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงการเป็นหัวเมืองตะวันออกที่สำคัญแห่งหนึ่ง ทำให้เศรษฐกิจและการค้าขายเจริญมาตั้งแต่ในอดีต ขณะที่ชายแดนก็เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพทางเศรษฐกิจหลายอย่าง ทั้งภาคการผลิตด้านการเกษตร การส่งออกและการค้าชายแดน ตลอดจนภาคการบริการการท่องเที่ยว การพัฒนาในด้านต่างๆ ที่สำคัญ ได้แก่ การปลูกพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของจังหวัดคือลำไย ซึ่งมีความต้องการสูงในตลาดต่างประเทศ (จีนและเวียดนาม) โดยส่งออกผ่านชายแดนไทย-กัมพูชาชายแดนจันทบุรียังมีเครือข่ายการคมนาคมที่สะดวกทั่วถึง อันเป็นโอกาสในการติดต่อและทำการค้ากับประเทศเพื่อนบ้านอย่างกัมพูชา เวียดนาม จีน และมีเส้นทางยุทธศาสตร์สำคัญที่สามารถเชื่อมโยงไปถึงกลุ่มประเทศอินโดจีนโดยผ่านทางกัมพูชา ส่วนในฝั่งกัมพูชาซึ่งเป็นที่ตั้งของจังหวัดพระตะบองและจังหวัดไพลินนั้นก็นับว่าเป็นพื้นที่เขตเศรษฐกิจอีกแห่งที่สำคัญของกัมพูชา ซึ่งทั้งไทยและกัมพูชาก็ได้มีการเชื่อมต่อทางเศรษฐกิจสังคมผ่านพื้นที่นี้มาช้านาน

ดังนั้น พื้นที่ชายแดนแห่งนี้จึงมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจไทยอีกพื้นที่หนึ่ง ดังที่ปัจจุบันพระตะบองและไพลินเป็นหัวเมืองชายแดนที่กำลังเติบโตทางด้านเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง ทำให้เส้นทางการค้าขายในประเทศไทยคงจะหลีกเลี่ยงเมืองชายแดนอย่างจังหวัดจันทบุรีไปเสียไม่ได้

ขณะที่พื้นที่ชายแดนแห่งนี้ได้เร่งพัฒนาและขยายความร่วมมือกับฝั่งกัมพูชาตามแนวทางการพัฒนาแห่งรัฐที่ต้องการเปิดพื้นที่ชายแดนให้เป็นประตูสู่ประเทศเพื่อนบ้านเพื่อรองรับการเป็นประชาคมอาเซียนในปี พ.ศ. 2558 โดยเฉพาะการมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจไร้พรมแดน กิจกรรมส่งเสริมทางเศรษฐกิจมากมายได้เกิดขึ้นด้วยความร่วมมือจากหลายภาคส่วนที่มีภาคเอกชนในพื้นที่เป็นแกนนำ ทั้งได้แสวงหาความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ราชการส่วนภูมิภาค ตลอดจนการขอความช่วยเหลือจากรัฐบาลกลาง เพื่อให้มีงบประมาณมาลงสู่การพัฒนาเศรษฐกิจในพื้นที่ นโยบายการพัฒนาได้รับการตอบรับและความร่วมมือในการสานต่อเจตนารมณ์แห่งรัฐ ไปพร้อมกับความริเริ่มใหม่ๆ กิจกรรมหลักที่โดดเด่นในช่วงที่ผ่านมา ได้แก่ “กิจกรรม” งานมหัศจรรย์การค้าชายแดน (ถนนคนเดิน 3 แผ่นดิน) ที่จัดติดต่อกันมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2553 ซึ่งประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี ขณะที่ในด้านสังคมนั้น การมีพื้นที่อยู่ติดกันทำให้ชาวกัมพูชากับชาวไทยตามแนวชายแดนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันมาอย่างต่อเนื่องยาวนานในระดับชุมชนมีการจัดประเพณีงานบุญร่วมกัน หลายครอบครัวมีการผูกคองเป็นญาติมิตร หน่วยงานส่วนท้องถิ่นของไทยยังได้ให้การสนับสนุนการศึกษาแก่บุตรหลานชาวกัมพูชาให้มีโอกาสเข้ามาเรียนในโรงเรียนฝั่งไทย ทั้งไทยได้ให้ความช่วยเหลือทางมนุษยธรรมด้านสาธารณสุข ซึ่งความร่วมมือทางสังคมนี้ถือเป็นกลไกหนึ่งในการเกื้อหนุนด้านการค้าการลงทุน และกระชับความสัมพันธ์ของสองประเทศ

อนึ่งในปี พ.ศ. 2558 จะมีการรวมเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community: AEC) เป้าหมายสำคัญประการหนึ่งคือการสร้างความเท่าเทียมในการพัฒนาทางเศรษฐกิจภูมิภาค ในภาพใหญ่ความร่วมมือทางเศรษฐกิจหัวใจสำคัญอยู่ที่การเชื่อมโยงระหว่างกันในอาเซียน (ASEAN Connectivity) การจะส่งเสริมการพัฒนา



เศรษฐกิจชายแดนให้ก้าวหน้าต่อไปนั้น ก็ไม่ควรมองข้าม มิติความสัมพันธ์ทางสังคมวัฒนธรรม ที่จะช่วยหนุนเสริม ให้การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจมีความราบรื่นมากยิ่งขึ้น ทั้งยังจะเป็นการช่วยส่งเสริมบรรยากาศการค้าที่เป็นมิตรยิ่งขึ้นด้วย หากแนวทางนโยบายการพัฒนาพื้นที่ จันทบุรีของประเทศไทยในปัจจุบันนั้นส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญกับการพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐาน และการพัฒนาทางเศรษฐกิจเพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ชายแดน แต่ก็มีข้อสังเกตว่าโครงการพัฒนาทางสังคมวัฒนธรรมยังมีอยู่น้อยเมื่อเปรียบเทียบกับการพัฒนาเศรษฐกิจ

ดังนั้น ข้อเสนอในการพัฒนาพื้นที่ชายแดนด้าน จันทบุรี นักวิจัยมีความเห็นว่าพัฒนาในพื้นที่ซึ่งมีความ พิเศษเป็นพื้นที่เชื่อมต่อกับประเทศเพื่อนบ้านกัมพูชานั้น ควรจะให้ความสำคัญในการพัฒนาสังคมวัฒนธรรมควบคู่ กับการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างสมดุล และต้องขยายความ ร่วมมือให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมกับการพัฒนาพื้นที่ ทั้งภาครัฐ เอกชน ประการสำคัญคือภาคประชาชนที่อาศัย อยู่ในพื้นที่ซึ่งควรจะมีส่วนร่วมวางแผน การปฏิบัติ การสะท้อนผลการพัฒนา และการได้รับประโยชน์จาก การพัฒนาด้วย อันสอดคล้องกับผลการศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ในพื้นที่ ซึ่งจากการสำรวจก็ยังคงพบว่าประชาชนมีส่วนร่วม น้อยในทุกด้าน ทั้งด้านการค้นหาปัญหา การวางแผน การร่วมปฏิบัติ การตัดสินใจ และการติดตามประเมินผล ทั้งจากการสัมภาษณ์ก็ได้รับคำตอบว่าการพัฒนาต้องอยู่บน

พื้นฐานความคิดความต้องการมีส่วนร่วมของประชาชนใน พื้นที่ด้วย ไม่ใช่นโยบายด้านการพัฒนาจากหน่วยงาน ภาครัฐเพียงฝ่ายเดียว เพราะหากประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วม ในการพัฒนาในพื้นที่แล้ว ก็จะทำให้ชุมชนเกิดความรักและ ความหวงแหนในพื้นที่ เพื่อประโยชน์สืบต่อลูกหลาน ในอนาคต (รัตนา โมลา และคณะ, 2553) เพราะหาก มุ่งการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างเดียว อาจส่งผลต่อการเกิด ปัญหาสังคมตามมา ทั้งความเหลื่อมล้ำ ความไม่เป็นธรรม ความมั่นคงชุมชนแบบใหม่ และปัญหาข้ามพรมแดนจาก การเปิดประชาคมอาเซียนในปี พ.ศ. 2558 หรือแม้แต่ การสูญเสียอัตลักษณ์และขนบประเพณีเดิม การผนวก รวมเป็น AEC ในปี พ.ศ. 2558 จึงควรทำความเข้าใจภูมิหลัง ทางด้านสังคมและวัฒนธรรมด้วย และถึงแม้ว่า AEC จะเน้นความสำคัญเรื่องเศรษฐกิจเป็นหลัก ทว่าการทำ ความเข้าใจสังคมวัฒนธรรมก็จะทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจ ในภูมิภาคเป็นไปอย่างเป็นธรรมและยั่งยืน ซึ่งจันทบุรี ก็เป็นอีกตัวอย่างของพื้นที่รอยต่อชายแดนระหว่างรัฐ และเป็นพื้นที่ปะทะสังสรรค์ของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

สำหรับข้อเสนอแนะในการต่อยอดจากงานวิจัย ฉบับนี้คือ การศึกษา “การค้าชายแดนกับวัฒนธรรมชุมชน” และ “การค้าชายแดนกับการเชื่อมโยงในอาเซียน (ASEAN Connectivity)” ซึ่งจะช่วยขยายพรมแดนความรู้และการ บูรณาการความเชื่อมโยงในท้องถิ่นสู่ภูมิภาคเพื่อการปรับตัว ของชุมชนในกระแสการพัฒนาความร่วมมือของชุมชน ระหว่างประเทศต่อไป

## บรรณานุกรม

- กฤษณา กิมเล็งจิ๋ว และศรีธนา เลิศพุทธรักษ์. (2554). ผลกระทบของการเปิดเขตการค้าเสรีอาเซียนต่อการบริหารทรัพยากรมนุษย์ขององค์กรอุตสาหกรรมการผลิตในเขตจังหวัดชลบุรี. *วารสารวิทยาลัยพณิชยศาสตร์บูรพาปริทัศน์*, 6(2), 91-102.
- ด่านศุลกากรจังหวัดจันทบุรี. (2556). *สถิตินำเข้า-ส่งออก*. เข้าถึงได้จาก: <http://www.chanthaburicustoms.com/index.php>
- ตรวจคนเข้าเมืองจังหวัดจันทบุรี. (2555). *พื้นที่รับผิดชอบของ ต.ม.จ.ว.จันทบุรี*. เข้าถึงได้จาก: [http://chanthaburiimmigration.com/index.php?option=com\\_content&view=article&id=57&Itemid=62](http://chanthaburiimmigration.com/index.php?option=com_content&view=article&id=57&Itemid=62).
- รัตนา โมลา และคณะ. (2553). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กรณีศึกษา: วนอุทยานแก้วโกลด์อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน. *วารสารวิทยาลัยพณิชยศาสตร์บูรพาปริทัศน์*, 4(2), 1-12.
- วัชรินทร์ ชงศิริ. (2547). *การค้าชายแดนไทยกับกัมพูชา ปัญหาที่ประสบในปัจจุบัน และแนวทางแก้ไขในอนาคต*. กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงศึกษาศึกษา. (2553). *การจัดทำแผนที่การค้าสำหรับ SMEs ไทยสู่ตลาดอาเซียน: ราชอาณาจักรกัมพูชา*. กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงศึกษาศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สมาคมการค้าและการท่องเที่ยวชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดจันทบุรี. (2556). *รายงานสถานการณ์การค้าและการท่องเที่ยวชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดจันทบุรี*. จันทบุรี: สมาคมการค้าและการท่องเที่ยวชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดจันทบุรี.
- สำนักข่าวกรมประชาสัมพันธ์. (9 มิถุนายน 2555). *โครงการก่อสร้างศูนย์บริการแบบเบ็ดเสร็จ (One Stop Service) ด้านการบ้านพักอาศัย*. เข้าถึงได้จาก: [http://nntworld.prd.go.th/view.php?m\\_newsid=255506090192&tb=N255506](http://nntworld.prd.go.th/view.php?m_newsid=255506090192&tb=N255506)
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. (2548). *เสียงจากสังคมชายแดน-ชายขอบ*. เอกสารประกอบเสนอผลงานวิจัยจากนักวิจัยท้องถิ่นโครงการอบรมวิจัยเชิงปฏิบัติการทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และชาติพันธุ์ ระหว่าง 16-17 มีนาคม 2548. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2555). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555-2559*. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานจังหวัดจันทบุรี. (2552). *แผนพัฒนาจังหวัดจันทบุรี พ.ศ. 2553-2556*. จันทบุรี: สำนักงานจังหวัดจันทบุรี.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2554). *คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ต่อรัฐสภาวันอังคารที่ 23 สิงหาคม 2554*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.
- อำพา แก้วท่ากง. (2555). *การขยายบทบาทด้านการค้าของจีนในกัมพูชาตะวันตก: นัยต่อประเทศไทย*. ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- Khamkhun, A. (2008). *Border Tourism between Thailand and Cambodia after the End of the Cold War: Identity, Spirit, and Prospect*. (Unpublished Master thesis). Bangkok: Chulalongkorn University.